

Brigádní generál Ing. Jaromír Zůna, MSc.,
podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Potřebuje vysokoškolské vzdělání vojenských profesionálů reformu?

Na počátku 90. let mělo 65 % VZP vysokoškolské vzdělání. Dnes je to již 98 %, přičemž 3 % důstojníků jsou dokonce nositeli titulu Ph.D. / CSc. Vedle toho postupně roste podíl vysokoškolsky vzdělaných praporčíků. Vysokoškolský diplom již získalo 4 % praporčíků, ačkoliv pro službu v hodnostním sboru praporčíků není vysokoškolské vzdělání vyžadováno.

Úvod

Transformace personální struktury přinesla po mnoha letech od jejího začátku jeden důležitý úspěch. Tím je formální intelektualizace českých ozbrojených sil měřená rostoucím podílem osob s vysokoškolským vzděláním v hodnostním sboru nižších důstojníků a praporčíků. Dokonce roste i počet důstojníků s vědeckým vzděláním, přestože tento druh postgraduálního vzdělání není považován za vzdělání s výstupem na trh práce. [1, 2] Tohoto výsledku bylo dosaženo jednak personální politikou – důsledným vyžadováním vysokoškolského vzdělání jako základního předpokladu pro obsazování systemizovaných míst důstojníků a generálů, jednak jde o výsledek existence samotného vojenského vysokého školství, zastoupeného dnes již jenom Univerzitou obrany [8] a vojenským odborem při Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, které tradičně doplňovalo hodnostní sbor nižších důstojníků a v posledních letech se začalo zaměřovat i na hodnostní sbor praporčíků. [3]

Podmínky, ve kterých ozbrojené síly i vojenské školství působí, se však v posledních 10 letech změnila a změny budou pokračovat i následujících 10 letech. Počet důstojníků byl redukován takřka na 5000, [4] došlo k rozšíření modelu centrální kariérové přípravy vojáka z povolání realizované rezortní školou v tzv. neakreditovaných formách přípravy [5] a expandovala národní vysokoškolská vzdělávací soustava, která by byla schopna krýt potřebu doplňování nižších důstojníků. [6] V následujících 10 letech lze navíc očekávat, že ozbrojené síly se budou muset vyrovnat se zesilujícími důsledky demografického stárnutí české populace. [7] Cílem tohoto článku je shrnout vývoj transformace vzdělanostní struktury důstojnického sboru v Armádě České republiky (AČR) a nastínit možnosti pro případnou transformaci systému získávání důstojníků ve vztahu k výše zmíněným změnám. Článek reaguje na diskuzi k problému vojenského vysokého školství otevřenou rektorem Univerzity obrany na konferenci 20 let transformace vojenského školství, která se konala ve Vyškově ve dnech 30. – 31. 3. 2010. Přes závažnost faktů prezentovaných v článku si oba autoři uvědomují, že případné řešení problému přípravy nižších důstojníků ve vlastních zařízeních si vyžaduje podrobnější sociologický výzkum problému a věří, že na základě tohoto článku by takový výzkum mohl být proveden některým z renomovaných výzkumných pracovišť v České republice.

1. Vzdělanostní struktura důstojnického sboru v letech 1990 až 2008

Ačkoliv nebylo doposud dosaženo cílového počtu důstojníků stanoveného ve strategických dokumentech, jimiž se řídí výstavba české armády, [9] lze předpokládat, že v souvislosti s restrukturalizací hodností a hodnostních sborů předjímanou novelou zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání* [10] dojde k tomu, že takřka 100 % systematizovaných míst (SM) určených pro nižší/vyšší důstojníky a generály bude v budoucnosti vždy obsazeno vojáky s vysokoškolským vzděláním. To si lze velmi dobře uvědomit z tab. č. 1, kde je ve vybraných letech srovnán vývoj vzdělanostní struktury Československé armády a AČR.

Tab. 1: Vzdělanostní struktura důstojníků a generálů Čs. armády a Armády ČR ve vybraných letech

	1990	1992	1993	1998	1999	2006	2007	2008
absolventi vysokých škol	26 832	26 772	17 871	11 270	11 010	6 894	6 670	6 400
<i>z toho (CSc./Ph.D.)</i>	725	682	381	213	247	179	196	200
absolventi škol s maturitou	14 291	12 713	8 948	4 021	3 632	285	287	186
absolventi nižších škol	594	795	497	69	52	2	2	2
celkem	41 717	40 280	27 316	15 360	14 694	7 181	6 959	6 588
	v %							
	1990	1992	1993	1998	1999	2006	2007	2008
absolventi vysokých škol	64,3	66,5	65,4	73,4	74,9	96,0	95,8	97,2
<i>z toho (CSc./Ph.D.)</i>	1,7	1,7	1,4	1,4	1,7	2,5	2,8	3,0
absolventi škol s maturitou	34,3	31,5	32,8	26,2	24,7	4,0	4,2	2,8
absolventi nižších škol	1,4	2,0	1,8	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v resortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2001, s. 84; *Statistická ročenka. 2006-2008*. Praha: ŘePP.

Z tab. 1 vyplývá, že rostoucí podíl vysokoškolsky vzdělaných důstojníků byl dosažen především v důsledku snižování počtu důstojníků a generálů. Počet důstojníků a generálů byl v roce 2008 4,1krát menší než v roce 1993 a v důsledku toho došlo ze strany AČR k redukci poptávky po důstojnících. Zároveň bylo možno důsledněji vyžadovat splnění základního kvalifikačního předpokladu ke službě v hodnostním sboru nižších důstojníků. Tím bylo úspěšné absolvování vysokoškolského studia alespoň v jeho bakalářském stupni. [9]

Dosažení takřka 100procentního obsazení SM plánovaných pro důstojníky a generály je bezprecedentním úspěchem; to zejména ve vztahu k rozdělení absolventů vysokoškolského studia mezi jednotlivé hodnostní sbory. Jak vyplývá z tab. č. 2, takřka trojnásobek nižších důstojníků překračuje pro výkon svého SM požadované vzdělání, když dosáhli absolutoria v magisterském stupni studia, a někteří z nich dokonce úspěšně absolvovali doktorské studium.

Při bližším pohledu na hodnostní sbor nižších důstojníků v tab. 3 je zřetelné, že překročení kvalifikačních předpokladů v jednotlivých vojenských hodnostech souvisí s délkou praxe odrážející se v povinné minimální době výsluhy v těchto hodnostech [9] a obecnému kariérnímu cíli nižších důstojníků na začátku jejich kariéry. Tím je dosažení co nejvyšší vojenské hodnosti a postavení během jejich aktivní služby.

Tab. 2: Vzdělanostní struktura v hodnostních sborech nižších/vyšších důstojníků a generálů AČR v letech 2007 a 2008

Hodnostní sbor	2007					2008				
	maximální dosažené vzdělání					maximální dosažené vzdělání				
	středoškolské		vysokoškolské			středoškolské		vysokoškolské		
	nižší	maturita	Bc.	Mgr.	Ph.D.	nižší	maturita	Bc.	Mgr.	Ph.D.
Generálů (OF 6 – OF 9)	0	0	0	23	3	0	0	0	22	3
Vyšších důstojníků (OF 3 – OF 5)	1	7	0	2 487	137	1	7	0	2 352	140
Nižších důstojníků (OF 1 – OF 2)	1	280	959	2 915	56	1	186	1 008	2 818	57

Poznámky:*Bc.* absolventi bakalářského studijního programu*Mgr.* absolventi magisterského studijního programu*Ph.D.* absolventi doktorského studijního programu nebo vědecké výchovy (CSc.)*maturita* absolventi středoškolského vzdělání zakončeného maturitou nebo absolventi vyšších odborných škol*nižší* absolventi středoškolského vzdělávání neukončeného maturitou**Pramen:** Statistická ročenka. 2007-2008. Praha: ŘePP.**Tab. 3:** Vzdělanostní struktura v hodnostním sboru nižších důstojníků AČR v roce 2008 a její změna v návaznosti na předpokládanou úpravu hodností

kód NATO	hodnost	2008			kód NATO	hodnost	2008 změna		
		Bc.	Mgr.	Ph.D.			Bc.	Mgr.	Ph.D.
OF 2	kpt.	123	1 474	45	OF 2	kpt.	123	1 474	45
OF 2	npor.	272	1 018	10	OF 1	npor.	272	1 018	10
OF 1	por.	517	318	2	OF 1	por.	613	326	2
OF 1	ppor.	96	8	0	–	–	–	–	–
celkem		1 008	2 818	57	celkem		1 008	2 818	57
celkem		26,0 %	72,6 %	1,5 %	celkem		26,0 %	72,6 %	1,5 %
OF 2		395	2 492	55	OF 2		123	1 474	45
OF 1		613	326	2	OF 1		885	1 344	12

Poznámky:*Bc.* absolventi bakalářského studijního programu*Mgr.* absolventi magisterského studijního programu*Ph.D.* absolventi doktorského studijního programu nebo vědecké výchovy (CSc.)**Pramen:** Statistická ročenka. 2008. Praha: ŘePP; vlastní výpočet.

Pro výkon služby na SM určených pro vyšší důstojníky je vyžadováno úspěšné absolvování magisterského stupně vysokoškolského studia. [9] Mají-li ovšem důstojníci v hodnosti kapitánů zájem na pokračování své vojenské kariéry, jak to vyžaduje splnění obecného kariérního cíle, je pro ně absolutorium vysokoškolského studia v magisterském studijním programu nutností. Navíc samotný přechod do hodnostního sboru vyšších důstojníků je obecně spojen s vidinou výkonu vojenského povolání jako celoživotního zaměstnání, [11] ovšem oproti stavu před 20 roky není pro naprostou většinu důstojníků tento přechod automatický. To zvyšuje konkurenci v hodnostním

sboru nižších důstojníků. Kapitáni dnes musí čelit i konkurenci služebně mladších kolegů v nižších vojenských hodnostech, kteří se dnes absolvováním magisterského studia již v začátku jejich důstojnické kariéry snaží získat nejenom kariérovou výhodu proti svým vrstevníkům nebo kolegům sloužícím ve stejných hodnostech, ale snaží se v podobě vysokoškolského vzdělání rovněž získat určitou tržní výhodu pro případ, že by museli vojenskou kariéru ukončit a hledat své další uplatnění na trhu práce. To může být i jeden z důvodů, proč nemusí preferovat studium na Univerzitě obrany profilované jako rezortně (vojensky) zaměřené a jsou ochotni studovat jakoukoliv jinou vysokou školu bez nároku na úlevy ve službě.

Doposud spíše přehlíženou nevýhodou pro ozbrojené síly je, že získáním úplného vysokoškolského studia se nižší důstojníci stávají na ozbrojených silách víceméně nezávislí. To zvláště v případě, že toto studium absolvují na své náklady, ve svém volném čase, bez uzavření smlouvy o zvýšení kvalifikace s českým státem zastoupeným Ministerstvem obrany ČR ve standardní, dvouleté, době trvání kombinované formy takového studia. Jestliže se dnes standardně uzavírá s absolventy prezenční formy bakalářského studijního programu na Univerzitě obrany služební závazek v délce dvojnásobku jeho trvání, tj. na dobu 6 let, pak během této doby má každý poručík nebo nadporučík možnost dokončit své vysokoškolské studium v tzv. magisterské nadstavbě oboru jeho bakalářského studia. V relativně atraktivním věku pro trh práce pak má možnost rozhodnout se, zda svůj služební závazek prodlouží, či nikoliv, a to při zvážení vývoje na trhu práce a vyhodnocení toho, zda se naplnila jeho očekávání, s nimiž vstupoval do služebního poměru.

Zde je nutno poznamenat, že ještě do účinnosti nové branné legislativy v roce 1999, byl s cílem stabilizace důstojnického sboru s absolventy prezenčního studia na vysokých vojenských školách uzavírán první závazek ke službě v trvání alespoň na 10 let. Pokud zároveň s tímto zkrácením prvního závazku se došlo ke zkrácení doby, po kterou tento voják zůstane v aktivní vojenské službě, vojenské vysoké školství získalo drobnou výhodu v období předcházejícímu okamžiku nasycení ozbrojených sil vysokoškolsky vzdělanými důstojníky. Toto období prakticky rokem 2010 končí, přičemž k urychlení vyčerpání prostoru pro plynulé doplňování hodnostního sboru nižších důstojníků přispěla redukce volných SM provedená v roce 2009.

Jak vyplývá z tab. 3, v souvislosti s očekávanou restrukturalizací vojenských hodností lze s použitím údajů z roku 2008 předpokládat, že v rámci hodnostního sboru nižších důstojníků se vyrovná počet osob splňující základní kvalifikační pro povýšení do hodnosti majora v kategorii OF 2 s kategorií OF 1. V rámci takovéto zostřené konkurence v rámci hodnostního sboru nižších důstojníků bude v této souvislosti zajímavé sledovat úspěšnost kohorty osob, které vstoupily do služebního poměru vojáka z povolání po absolvování nevojenské vysoké školy, absolvovaly důstojnický kurz [12] a byly jmenovány do důstojnických hodností, a její srovnání s absolventy Univerzity obrany v prezenční formě bakalářských studijních programů. Jak dokazují všechny tři výše uvedené tabulky, přestalo dnes dosažené vzdělání prezentovat zásadní znak signalizující kvalitu důstojníka nebo generála!

2. Diskuze nad relevantností vojenského vysokého školství

Na úspěchu zvyšování stupně intelektualizace hodnostních sborů nižších/vyšších důstojníků a generálů mělo bezpochyby zásluhu vojenské vysoké školství. Schopnost

rezortu Ministerstva obrany řešit problémy, které přináší vývoj prostředí, ve kterém se pohybují české ozbrojené síly, byla v minulosti podmíněna kvalitou přípravy důstojnického sboru vojenskými vysokými školami. Fakticky dnes můžeme za instituci odpovědnou za přípravu vojenské inteligence považovat Univerzitu obrany. Jak však bylo výše naznačeno, její postavení se však dramaticky mění. Děje se tak jak pod vlivem transformace ozbrojených sil samotných, které určují velikost poptávky po jejich absolventech, tak i pod vlivem změn v prostředí, ve kterém tato vojenská akademická instituce působí.

Vedle zmiňované redukce počtu důstojníků, která redukovala počet vojenských studentů na vojenských vysokých školách 4,3krát, jak je zřetelné z tab. 4, vzrostla kapacita veřejných vysokých škol a v důsledku toho došlo k redukci průměrných nákladů na jejich jednoho absolventa. Z tohoto úhlu pohledu lze sloučení tří vojenských vysokých škol do Univerzity obrany a zachování vojenského odboru při Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (horizontální integrace) považovat za logický krok adekvátní trendu zmenšování českých ozbrojených sil a počtu důstojníků.

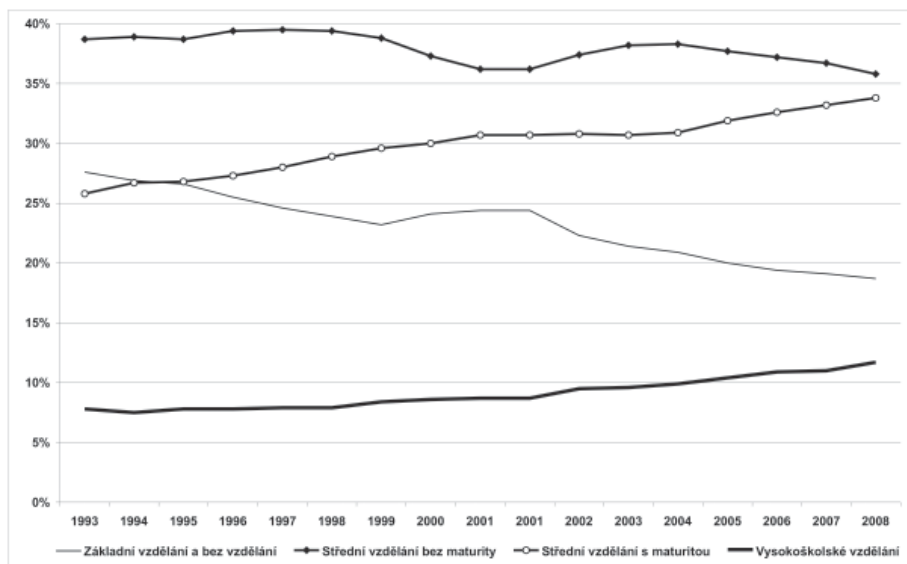
Tab. 4: Počet důstojníků a generálů a počet studentů vojenských vysokých škol v prezenční formě

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	...	2006	2007	2008
počet důstojníků a generálů	27 316	23 631	21 229	18 990	17 344	15 360		7 181	6 959	6 588
počet studentů vojenských vysokých škol	3 518	1 581	1 319	1 350	1 391	1 486		688	740	807
podíl v %	12,9	6,7	6,2	7,1	8,0	9,7		9,6	10,6	12,2

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1.vyd. Praha: MO ČR, 2001, s. 85; *Statistická ročenka. 2006-2008*. Praha: ŘePP; ISSP

Paradoxem minulého vývoje však byl neadekvátní podíl počtu vojenských studentů na celkovém počtu důstojníků a generálů. Hodnota tohoto podílu se dnes blíží k hodnotám roku 1993 a opakuje se vývoj z 90. let, kdy počet vojenských studentů vojenských vysokých škol rostl, kdežto početní velikost hodnostního sboru nižších/vyšších důstojníků se zmenšovala. Vzhledem k tomu, že Univerzita obrany doplňuje přímo svými absolventy ozbrojené síly, po ustálení velikosti hodnostních sborů nižších/vyšších důstojníků na tzv. cílový počet nebude možno stanovovat větší rekrutační cíl pro studium na této škole, než budou reálné možnosti umístění jejich absolventů ve struktuře AČR. Vzhledem k tomu, že od poloviny 90. let se opakují problémy s umísťováním absolventů vojenských vysokých škol, lze pochybovat o reálnosti jeho stanovování. [13]

Poskytování vysokoškolského vzdělání akceptovatelného národním trhem práce cestou vlastních vysokých škol zařazených do národní soustavy vysokých škol bylo považováno ještě v 90. letech 20. století za adekvátní model potřebám ozbrojených sil. Tímto způsobem docházelo k tomu, že vojáci z povolání získávali v podobě vysokoškolského diplomu důležitou ekonomickou i sociální výhodou. Nicméně jak si lze dobře uvědomit z obr. č. 1, od roku 1993 v ČR postupně vzrůstá podíl osob vysokoškolsky vzdělaných a osob s maturitou. Zatímco však v roce 1993 byly vysokoškolsky vzdělané osoby v populaci zastoupené 7,8 % a maturitu mělo 25,8 %, v roce 2008 to už bylo 11,7 % osob s vysokoškolským diplomem a 33,8 % osob s maturitou.

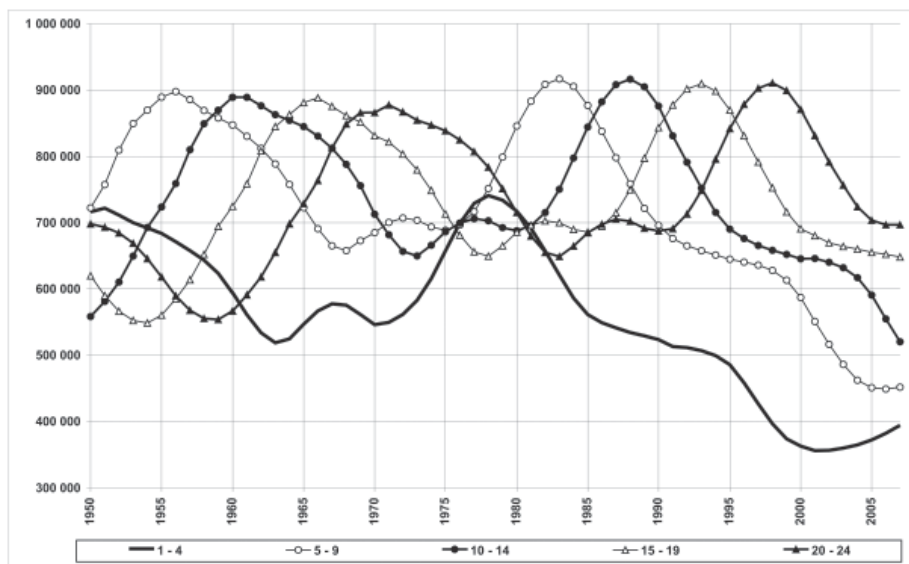
Obr. 1: Vzdělanostní struktura populace České republiky starší 15 let v letech 1993 až 2008

Pramen: *Trh práce v ČR 1993 až 2008*. 1.vyd. Praha: ČSÚ, 2009 [kód publikace 3103-09].

Vzrůstající podíl vysokoškolsky vzdělaných osob v pracovní síle na úkor podílu středoškoláků ve svém důsledku znamená snížení vzácnosti osob s vysokoškolským vzděláním a maturitou na trhu práce. Otevření přístupu ke středoškolskému vzdělání zakončeného maturitou a vysokoškolskému studiu kombinované s demografickým poklesem v populaci ve věku 1 až 24 let tak, jak ukazuje obr. 2, bude působit proti tradiční roli vojenského vysokého školství, které sehrávalo v 80. a 90. letech 20. století. To bylo sice doplňkem celého systému, sehrávalo však roli přirozeného monopolu, a při nedostatku vysokoškoláků na trhu práce byly ozbrojené síly na něm závislé.

Národní soustava vysokých škol v důsledku zvětšení svých kapacit v posledních 10 letech je dnes spíše nezávislá na výkonech státních vysokých škol. [14] Proto i státem nabízené vysokoškolské vzdělání na státních vysokých školách prezentujících své zaměření jako čistě rezortní, které lze získat během výkonu služebního poměru vojáka, již neznamena takovou výhodu, jako tomu bylo dříve. To platí jak pro vojáky samotné, tak pro ozbrojené síly. Tím, že ozbrojené síly získávaly s předstihem vojenský personál již z trhu vzdělávání, byl částečně vyřešen i problém s výběrem personálu podle jeho kvality. Tu u většiny odborností zaručovaly přijímací zkoušky k vysokoškolskému studiu. Nicméně v okamžiku, kdy je vysokoškolské vzdělání volně dostupné pro všechny osoby splňující formální předpoklady pro jeho absolvování, dostávají se všechny vysoké školy v daném oboru vzdělávání do přímé konkurence a výběr ke studiu ve studijních programech/oborech snadno dostupných i na jiných vysokých školách může být pro mnohé z takových vysokých škol jenom formální procedurou.

Formálnost výběru k vysokoškolskému studiu si lze uvědomit nejenom na číslech platných vysokoškolskou vzdělávací soustavu jako celek, ale i pro některé studijní obory nabízené Univerzitou obrany. Podle *vývojových ročenek školství v ČR* rostlo mezi akademickými roky 2002/2003 a 2007/2008 procento uchazečů o studium v prezenční

Obr. 2: Vývoj velikosti populace ČR ve věku 1 až 24 let v letech 1950 až 2007 (střední stav populace)

Pramen: *Demografická příručka 2007*, Praha: ČSÚ, 2008 [kód publikace 4032-08].

formě bakalářského studia z 56,5 % na 76,3 %. Toto procento bude dále růst, nejenom protože financování veřejných vysokých škol je nastaveno výkonově, dotovány jsou počty studentů/absolventů, ale také kvůli dalšímu demografickému propadu v populaci studentů ve věku 15 – 19 let. [7]

Jak vyplývá z tab. 5, efekt otevření vysokoškolské vzdělávací soustavy kombinovaný s efektem demografického propadu u mládeže starší 15 let se projevuje i v případě Univerzity obrany. Je otázkou, co by se stalo, jestliže by po dobu studia studenti vojenského prezenčního studia nepobírali plat. Taková služba by pak získala čistě „patriotický charakter“ zmiňovaný rektorem Univerzity obrany na výškovské konferenci. Hodnotu tohoto patriotismu lze vyčíslit na úrovni nákladů studentských nálezitostí odhadovaných na cca 300 mil. Kč ročně. To samo o sobě dnes činí z Univerzity obrany předmět úvah o efektivnosti a udržitelnosti stávajícího modelu získávání a přípravy důstojníků pro doplňování hodnostního sboru nižších důstojníků. Lze předpokládat, že v rámci zostřující se konkurence mezi veřejnými vysokými školami budou tyto školy ochotné převzít výkony vojenského vysokého školství. To by rovněž řešilo problém rekvalifikace důstojníků po skončení služebního poměru vojáka z povolání, protože by tito byli majiteli vysokoškolského diplomu ze školy s mnohdy větší prestiží, než tomu mohlo být u některých z právních předchůdců Univerzity obrany.

3. Minulost a budoucnost

V roce 2001 hodnotili Černoch s Královcem [15] vývoj shrnutý v tab. 1 jako nárůst kvality celku. Nahlíženo bez dalších souvislostí mají oba autoři pravdu. Ve vztahu k očekáváním a indikacím, s kterými byla započata transformace personální struktury naší armády, se však objevuje jeden důležitý paradox. Dr. Antonín Rašek ve svém článku

Tab. 5: Výsledky přijímacího řízení na Univerzitu obrany v letech 2006 a 2008 – bakalářský studijní program, prezenční forma studia

	počet podaných příhlášek	přijímacího řízení se zúčastnilo	počet přijatých	počet přijatých celkem	poměr b/d	poměr c/d
A	b	c	D	e	f	g
2006 FVT	460/5	339/5	121/0	159/1	3,80/-	2,80/-
2008 FVT	400/102	322/102	168/45	204/56	2,38/2,26	1,91/2,26
2006 FEM	419/120	349/113	90/20	127/37	4,65/6,00	3,87/5,65
– EOS	210/120	181/113	25/20	38/37	8,40/6,00	7,24/5,65
– VM	209/-	168/-	65/-	89/-	3,21/-	2,59/-
2008 FEM	259/93	259/92	159/68	159/68	1,62/1,37	1,62/1,35
– EOS	115/93	115/92	53/68	53/68	2,17/1,37	2,17/1,35
– VM	144/-	144/-	106/-	106/-	1,36/-	1,36/-
2006 FVZ	26	13	6	6	4,33	2,16
2008 FVZ	24	12	9	9	2,66	1,33

Poznámky:

vojenské studium/civilní studium

FVT Fakulta vojenských technologií

FEM Fakulta ekonomiky a managementu

FVZ Fakulta vojenského zdravotnictví

EOS studijní obor ekonomika obrany státu

VM studijní obor vojenský management

Pramen: Zpráva o výsledcích přijímacího řízení. 2007- 2009, Brno: Univerzita obrany.

z roku 2005 [11] syntetizujícím výsledky tehdejších sociologických výzkumů prováděných v transformující se armádě uvádí, že tehdejší transformační změny znamenaly:

„...snížení možnosti celoživotního uplatnění v armádě ve prospěch vojáků z povolání se střednědobými a především pak krátkodobými úvazky, tzn. ve prospěch nižších důstojníků, praporčíků a poddůstojníků. Současně se předpokládal růst skupiny vojenských profesionálů na výkonných a obslužných funkcích. Z hlediska vzdělanosti to znamenalo postupný pokles počtu důstojníků s úplným vojenským vysokoškolským vzděláním i praporčíků s úplným středoškolským vzděláním a nábor nových vojáků z povolání s potřebným civilním vzděláním, jimž bude poskytnuto krátkodobější vojenské vzdělání. V opačném případě by nutně došlo ke stárnutí velitelského sboru, zhoršení jeho zdravotního stavu a mobilní neprůchodnosti pro mladé schopné vojáky z povolání.“

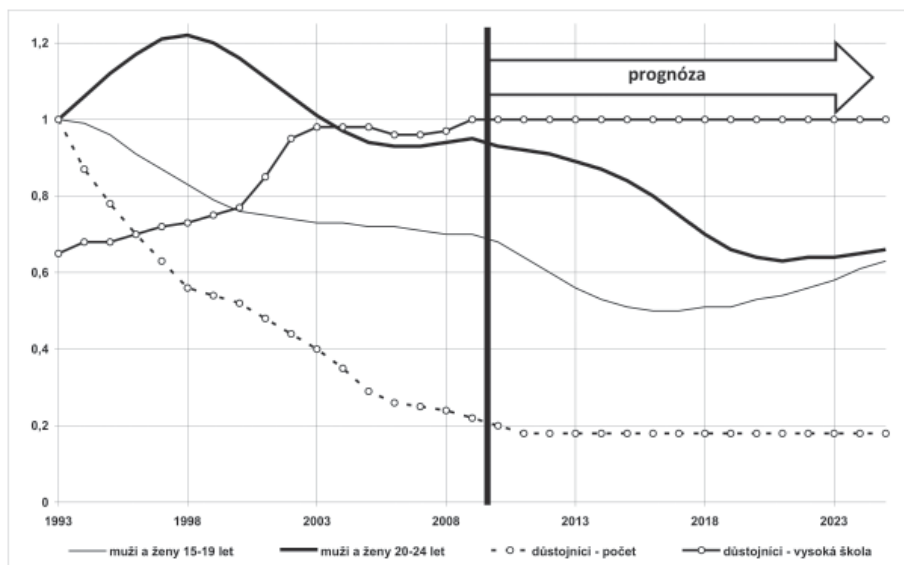
Po 20 letech transformačních změn splňuje dnes vysokoškolské vzdělání takřka 100 % důstojníků, a přesto došlo k zestárnutí velitelského důstojnického sboru. Zatímco v roce 1995 činil podíl nižších důstojníků starších 35 let v AČR 21,4 % při cca 8000 osob v tomto hodnostním sboru, v roce 2008 to již bylo 40,6 % při poloviční velikosti tohoto sboru. Takový nárůst, zestárnutí důstojníků, nelze vysvětlit návratem k základním devítiletým školám, kdy do ozbrojených sil vlastně vstupují středoškolsky vzdělané osoby s maturitou ve věku o rok vyšším, než tomu bylo dříve. Ačkoliv nejsou známy žádné nové výzkumy k problému zmiňovanému Raškem, lze zároveň předpokládat, že došlo i ke snížení kariérní průchodnosti tak, jak ji Rašek očekával.

Pokud jde o možnou budoucnost českého vojenského vysokého školství, je třeba jej vidět v kontextu očekávaného demografického vývoje. Bezpochyby, jak všichni praporčíci, tak všichni důstojníci vstupující do armády z trhu práce budou splňovat kvalifikační

požadavek ve formě dosaženého vzdělání. Dojde rovněž k ustálení velikosti hodnostních sborů, které zjednoduší aplikaci kariérního řádu. Zároveň se však budou zmenšovat demografické zdroje dostupné pro doplňování ozbrojených sil ve věkové kategorii bránící dalšímu stárnutí ozbrojených sil. [16] Tyto souvislosti si lze dobře uvědomit z obr. č. 3, kde je formou indexu srovnán demografický vývoj a vývoj v hodnostních sborech nižších/vyšších důstojníků od roku 1993 a jeho další prognóza podle projekce obyvatelstva zpracované Českým statistickým úřadem [7] a to v kontextu vývoje podílu důstojníků splňující kvalifikační požadavek příslušného dosaženého vzdělání.

V kontextu expanze výkonů národní vysokoškolské vzdělávací soustavy v posledních 20 letech [6, 14] a demografického poklesu v populaci ve věku 15 až 24 let také obr. č. 3 dokládá výše prezentované skutečnosti týkající se rizika snižující se kvality zájemců o vojenské povolání vstupující do vojenské kariéry cestou některých studijních oborů studovaných na Univerzitě obrany. Pokračující propad v populaci ve věku vysokoškolsky vzdělávaných osob (20-24 let) započatý v roce 1998 bude dále pokračovat do roku 2020. Nelze tedy předpokládat, že na všechny studijní obory bude možno provádět výběr optimalizující náklady na získání pracovní síly pro potřeby ozbrojených sil a rizika spojená s předčasným odchodem ze studia [17, s. 26-27]; tedy že vybraná osoba úspěšně dokončí tříleté vysokoškolské studium, během něhož pobírá plat, a že bude ochotna přijmout místo, které bude v době jejího absolutoria momentálně k dispozici, a zároveň, že náklady na její získání a přípravu této osoby budou srovnatelné s doposud alternativní kariérní cestou zmíněnou v článku *Dnes už jiná armáda: změny v systému přípravy nižších důstojníků*. [14]

Demografický vývoj a vývoj ve veřejných rozpočtech bude dále zostřovat konkurenci mezi jednotlivými vysokými školami. Pro rezort Ministerstva obrany to bude znamenat vyřešit zajímavé dilema. Tento rezort cestou svých vojenských škol nepřímo konkuruje

Obr. 3: Populace ve věku 15-24 let v ČR a počty nižších/vyšších důstojníků jako index (1993 = 1,0) a podíl důstojníků splňujících předepsané vzdělání v letech 1993 až 2025

Tab. 5: Výdaje na školství a vojenské školství ze státního rozpočtu ČR v letech 1997 až 2008 (v mil. Kč/běžné ceny)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
školství ČR	524 668,0	566 741,0	596 909,0	632 268,0	693 921,0	750 758,0
z toho vojenské školství	969,2	1 110,7	1 108,2	1 537,2	1 541,5	1 608,8
podíl v %	0,17	0,19	0,18	0,22	0,21	0,20
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
školství ČR	808 718,0	862 891,7	922 798,0	1 020 640,2	1 092 274,6	1 103 946,3
z toho vojenské školství	1 693,6	1 765,0	1 585,7	1 406,0	1 206,6	969,2
podíl v %	0,20	0,19	0,16	0,13	0,11	0,17

Poznámky:

vojenské školství:

- vojenské vysoké školy: od roku 2004 Univerzita obrany a vojenský odbor při FTVS Univerzity Karlovy v Praze; do roku 2004 Vojenská akademie v Brně, Vojenská lékařská akademie JEP v Hradci Králové, Vojenská vysoká škola pozemního vojska ve Vyškově, vojenský odbor při FTVS Univerzity Karlovy v Praze;
- vojenské střední školy: od roku 2008 pouze Vojenská střední škola a Vojenská odborná škola v Moravské Třebové; v letech 2004 – 2007 Střední technická škola MO/Vojenská střední škola v Moravské Třebové a Vojenská konzervatoř v Roudnici nad Labem; do roku 2004 Střední technická škola MO v Moravské Třebové, Vojenská střední odborná škola v Brně, Vojenská střední odborná škola ve Vyškově, Vojenská konzervatoř v Roudnici nad Labem.

Pramen: *Vývojová ročenka Školství v ČR: rok 1989/90 – 2002/03 a rok 2003/04 – 2008/09* Praha: Ústav pro informace ve vzdělání ve školství; tab. A1 dostupné na <<http://www.uiv.cz/rubrika/101>> citováno 4. 4. 2010.

ostatním zaměstnavatelům při získávání faktoru práce. Zároveň je v přímé konkurenci s ostatními zaměstnavateli na trhu práce v podobě mzdové konkurence. Udržení schopnosti konkurence je poměrně nákladné. Jak lze dovodit z tab. č. 5, náklady na vojenské školství se dlouhodobě pohybují od cca 1,0 do 1,5 mld. Kč. Po poklesu v roce 2008 se v roce 2009 výdaje na vojenské školství vrátily nad 1 mld. Kč; 4,4 mil. připadalo na základní vzdělání, 78,6 mil. Kč připadalo na středoškolské vzdělávání a 1,1 mld. Kč připadalo na vysokoškolské vzdělávání (91,3 mil. Kč z toho byly výdaje na veřejnou podporu výzkumu a vývoje). [18]

Při existující politické snaze stlačit výdaje kapitole státního rozpočtu spravovaného ministrem obrany a uvolňovat jeho zdroje pro nevojenské použití a při požadavku na akceschopné ozbrojené síly vyžadující si vysoký stupeň jejich doplnění, co nejrychlejší zapojování vojenského personálu v přípravě do aktivní služby u vojska a co nejrychlejší krytí úbytků personálu z trhu práce (při očekávání budoucího ekonomického růstu) bude pravděpodobně třeba hledat vnitřní úspory pro zvyšování platů a zachování konkurenční pozice ozbrojených sil. V této souvislosti není řešením doplňovat praporčický sbor z Univerzity obrany a usilovat o stejnou intelektualizaci jako v případě hodnostních sborů nižších/vyšších důstojníků. Z ekonomického úhlu pohledu tento způsob prodražuje získávání nových praporčků. Praporčík je získáván v hodnotě nákladů na důstojníka.

Z tab. 6 lze sice dovozovat vzestupný trend v případě vysokoškolského vzdělání praporčků, nicméně soudě z oficiálních propagačních materiálů pro nábor do vojenských škol Univerzita obrany nikdy neaspirovala stát se školou pro přípravu vojáků

Tab. 6: Vzdělanostní struktura praporčků Čs. armády a Armády ČR ve vybraných letech

	1990	1992	1993	1998	1999	2006	2007	2008
absolventi vysokých škol	4	1	4	4	7	277	267	281
<i>z toho (CSc./Ph.D.)</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
absolventi škol s maturitou	15 523	13 159	6 747	6 361	6 329	6 846	7 235	7 368
absolventi nižších škol	4 170	2 851	3 874	831	789	0	0	1
celkem	19 697	16 011	10 625	7 196	7 125	7 123	7 502	7 650
	v %							
	1990	1992	1993	1998	1999	2006	2007	2008
absolventi vysokých škol	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	3,9	3,6	3,7
<i>z toho (CSc./Ph.D.)</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
absolventi škol s maturitou	78,8	82,2	63,5	88,4	88,8	96,1	96,4	96,3
Absolventi nižších škol	21,2	17,8	36,5	11,5	11,1	0,0	0,0	0,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1.vyd. Praha: MO ČR, 2001, s. 84; *Statistická ročenka. 2006-2008*. Praha: ŘePP.

v hodnostním sboru praporčků. Vedle toho, že ve srovnání s náklady na provoz vlastní střední vojenské školy jde o relativně velmi nákladný způsob doplňování hodnostního sboru praporčků, přináší tento způsob doplňování praporčického sboru zásadní nevýhodu jeho absolventům. Jejich vrstevníci nastupují služební kariéru praporčíka dříve a mají tedy více zkušeností a případná snaha privilegovat čerstvé praporčíky absolventy vysokoškolského studia jejich ustanovováním na SM s řídicí kompetencí bez potřebné praxe zanáší do sociálního systému armády jen těžko řešitelný konflikt a vystavuje je situacím, na které nebyli a nemohli ani být připravováni v průběhu jejich studia. Samotné „globální provzdělávání“ vojáků do hodnostního sboru praporčků přímo z Univerzity obrany je proti logice fungování služby v tomto hodnostním sboru. Praporčíci jsou nositeli vojenské praxe, jejich posláním je zabezpečovat každodenní rutinu jednotek. Kariérová úspěšnost praporčíka je tak spíše závislá na jeho zkušenosti, než na formálním vzdělání.

Závěr

Rokem 2010 vstoupily ozbrojené síly do nové éry své existence. Velikost hodnostního sboru nižších/vyšších důstojníků se po 20 letech ustálila a podařilo se dosáhnout takřka 100procentního podílu důstojníků s vysokoškolským vzděláním. Zároveň lze rok 2010 považovat za rok, od kterého se začnou v případě vojenského školství výrazněji projevit důsledky stárnutí české populace.

Odhlédnuto od argumentu o obtížně vyčíslitelné hodnotě národní hrdosti absolventa vojenské vysoké školy, pak tento vývoj v kombinaci s nákladovostí výkonů jediné vojenské vysoké školy v oblasti doplňování nižších důstojníků a rovněž v oblasti případného doplňování praporčků oslabuje potřebnost vlastní vysoké školy výrazně deklarující svou orientaci na doplňování ozbrojených sil před rozvojem specifických vojenských disciplín jako je operační umění, vojenské strategie a metody vojenského plánování.

To pootevřít nové možnosti jak pro doplňování důstojníků do AČR, a to ať už přímým nábořem na trhu práce, nebo ve spolupráci s některými veřejnými vysokými

školy schopnými operovat v příznivějších nákladových poměrech, než je to v případě Univerzity obrany (vertikální integrace), tak pro substituci výkonů ve zmiňovaných specifických disciplínách, které jsou od vzniku Univerzity obrany spíše potlačovány.

Použitá literatura:

- [1] *Klasifikace vzdělávacích programů*. Uživatelská příručka pro zavádění ISCED-97 v zemích OECD. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělání, 2003. ISBN 80-211-0440-6.
- [2] *International Standard Classification of Education I S C E D 1997*. Re-edition: Montreal: UNESCO-UIS, 2006. ISBN 92-9189-035-9.
- [3] PERNICA Bohuslav. Problém hodnocení stupně dosažení komplexního cíle v odvětví obrany na příkladu rekrutačního cíle. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 2, s. 49-51.
- [4] *A-report*. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. 2003, roč. [nezjištěn], č. 24.
- [5] HALAŠKA Jiří. Programové cíle činnosti Ředitelství výcviku a doktrín pro přechod na profesionální armádu. *Vojenské rozhledy*, 2004, roč. 13, č. 1, s. 3-7.
- [6] *Historie a vývoj vysokého školství*. 1. vyd. Praha: ČSÚ, 2010 [kód publikace 3314-10] dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3314-10>> citováno 10. 4. 2010
- [7] *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065*. 1. vyd. Praha: ČSÚ, 2009. [kód publikace 4020-09], dostupná na <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>> citováno 28. 2. 2010.
- [8] *Zákon č. 214/2004 Sb.*, o zřízení Univerzity obrany
- [9] PERNICA Bohuslav. Struktura vojenských hodností v letech 1989-2009: Příliš mnoho důstojníků? (20 let transformace hodnostní struktury). *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 114-123.
- [10] *Zákon č. 272/2009 Sb.*, kterým se mění zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.
- [11] RAŠEK Antonín. Sociálně politické poznávání v armádě v polistopadovém období (2. část). *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 1, s. 113-126.
- [12] ZŮNA, J. Důstojnický kurz: Pružné doplňování důstojnického sboru AČR. In *Ochrana, bezpečnost, obrana*. 1. vyd. Brno: Univerzita obrany, 2008, ISBN 80-7231-561-1, s. 70-77.
- [13] PERNICA Bohuslav. Problém hodnocení stupně dosažení komplexního cíle v odvětví obrany na příkladu rekrutačního cíle. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 2, s. 49-51.
- [14] PERNICA Bohuslav, ZŮNA Jaromír. Dnes už jiná armáda: změny v systému přípravy nižších důstojníků. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 3, s. 43-48.
- [15] ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2001.
- [16] PERNICA, B. Vzdělanostní struktura vojenských profesionálů v letech 1993 až 2008: Úspěch, jak však dál? In *Sborník příspěvků z konference 20 let transformace vojenského školství*. Příprava personálu pro potřeby OS ČR [CD-ROM] ISBN 978-80-904625-0-2.
- [17] KLEŇHOVÁ, M., HRABA, J. *Analýza: Ukazatele hodnotící přístup, účast a výstupy z terciárního vzdělávání aneb Kolik vlastně máme studentů – hodně, nebo málo?* 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2007. ISBN 978-80-211-0547-8.
- [18] *Čj. 357-40/2009/DP-8201*. Návrh závěrečného účtu státního rozpočtu České republiky za rok 2009: kapitola 307 – Ministerstvo obrany. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2010.